

Alchemilla subcrenata Buser inheems in Nederland

door

D. BAKKER (Haren) en D. T. E. VAN DER PLOEG (Sneek)

In de Flora van Nederland (HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, 1970) wordt een zestal kleine soorten van *Alchemilla vulgaris* L. beschreven. Dit overzicht, hoewel in nomenclatorisch opzicht bijgewerkt, berust nagenoeg geheel op de studie, die KLOOS (1933) van de Nederlandse *Alchemilla*'s maakte. Kloos noemt in deze studie echter zeven soorten. Van één daarvan, *A. pubescens* (Lamk.) Buser, betwijfelt hij de indigeniteit; ook nadien is deze soort nooit in Nederland waargenomen. Van een tweede soort, *A. subcrenata* Buser, was de determinatie ook niet geheel zeker. Kloos bracht dit o.a. tot uitdrukking door het plaatsen van een ? bij de vindplaats Amersfoort op het verspreidingskaartje. Heukels-Van Ooststroom drukken deze twijfel eveneens uit door de vermelding: „Een ex. van Amersfoort behoort misschien tot deze soort”.

In 1972 vonden wij evenwel langs het Rolderdiep – hok 12.45.21 in het stroomdallandschap Drentsche A – *Alchemilla*'s, die geheel voldoen aan de beschrijving van *A. subcrenata*, namelijk:

Goed ontwikkelde wortelbladen (fig. 1) sterk gegolfd, rond, aan beide zijden behaard, doch aan de bovenzijde vooral in de bladplooien; doorgaans 9 stompe bladlobben die aan beide zijden 7 brede, stompe tanden dragen; basale lobben, die elkaar soms raken of overlappen, met geen of ondiepe insnijdingen en onregelmatige, grove tanden. Bladstelen afstaand behaard, de haren ten dele teruggeslagen. Steunblaadjes bruin tot lichtgroen. Bloemsteeltes kaal. Bloemen kaal, met een diameter van ongeveer 3 mm, geelgroen.

Genoemde kenmerken, op grond waarvan wij zonder aarzeling deze planten tot *A. subcrenata* Buser rekenen, handhaafden zich in cultuur. Vooral het gegolfde blad, de stompe bladlobben en -tanden en de elkaar soms rakende of overlappende bladlobben, maken deze soort gemakkelijk kenbaar. Bij CLAPHAM, TUTIN & WARBURG (1962) en bij LID (1963) treft men afbeeldingen van het blad van *A. subcrenata* aan, die geheel met ons materiaal overeenstemmen. De bijgaande figuur, die betrekking heeft op 2 wortelbladen van een plant van het Rolderdiep, illustreert dit duidelijk.

Plantengeografisch is deze vondst belangwekkend, omdat dit weer een nieuw voorbeeld is van een noordelijke soort, die (vermoedelijk) in het noorden van ons land de zuidgrens van zijn areaal bereikt, evenals bijvoorbeeld *Calamagrostis neglecta* (Ehrh.) G., M. et Sch., *Carex aquatilis* Wahlenb. en *C. cespitosa* L.¹⁾

¹ De laatste soort werd in 1973 door drs. J. A. de Boer gevonden in het Hunzedal; zie p. 57.

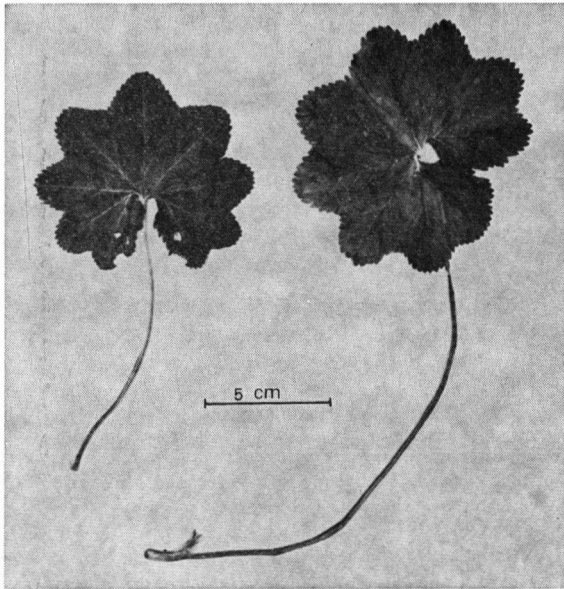

Fig. 1. Bladen van *Alchemilla subcrenata* Buser.

Het areaal van *A. subcrenata* strekt zich namelijk uit van Noord-Scandinavië, arctisch Rusland en West-Siberië tot in Midden-Europa (CLAPHAM, TUTIN & WARBURG, 1962; TUTIN & al., 1968). De drie eerder genoemde soorten hebben bij ons een voorliefde voor stroomdalen. Zo ook *A. subcrenata*, die immers langs het Rolderdiep voorkomt, d.w.z. in een beekdal dat zijn ontstaan dankt aan het afstromende smeltwater van het terugtrekkende landijs uit het Risz-glaciaal. Het is verleidelijk een relatie te leggen tussen het huidige verspreidingspatroon van noordelijke stroomdalsoorten in ons land en het milieu in het verleden, maar daartoe ontbreken toch nog te veel schakels in onze kennis.

A. subcrenata groeit langs het Rolderdiep in een madeland; de bodem bestaat overwegend uit veen. Hoewel dit gebied onderdeel is van het landschapsreservaat Drentsche A, vindt toch een vrij intensieve graslandcultuur plaats, hetgeen dan ook wel eens de verklaring zou kunnen zijn voor het feit dat de soort alleen maar langs de rand van enige ontwateringsgreppels voorkomt. Vegetatiekundig behoren deze greppelkanten tot het Lolio-Cynosuretum en wel tot de subassociatiegroep A met *Lotus uliginosus* Schkuhr, *Lychnis flos-cuculi* L., *Cirsium palustre* (L.) Scop., *Juncus effusus* L. e.a. (WESTHOFF & DEN HELD, 1969). Naar alle waarschijnlijkheid is de begroeiing in recente tijd sterk gewijzigd door ingrijpen van de mens (ontwatering, bemesting), zodat de bovenvermelde vegetatiekundige waardering van de standplaats van *A. subcrenata* vermoedelijk van weinig of geen betekenis is. Temeer is deze veronderstelling gewettigd, omdat *A. subcrenata* de indruk maakt op zijn retour te zijn, vooral wanneer men de situatie van 1973 met die van 1972 vergelijkt.

De vindplaats wordt extra bedreigd door cultuurtechnische werkzaamheden in het kader van de ruilverkaveling Rolde. Door middel van een te graven waterloop en een op te werpen kade, zal de invloed van deze ruilverkaveling in het Landschapsreservaat

tot in de directe nabijheid van onze vrouwenmantel penetreren (JOENJE & al., 1973). Wil men deze soort hier voor ondergang behoeden, dan is onmiddellijk ingrijpen noodzakelijk.

Literatuur

- CLAPHAM, A. R., T. G. TUTIN & E. F. WARBURG, 1962. Flora of the British Isles. 2nd ed. Cambridge.
HEUKELS, H. — S. J. VAN OOSTSTROOM, 1970. Flora van Nederland. 16e druk. Groningen.
JOENJE, W. & al., 1973. Moet dit zo doorgaan? Een landschap wordt bedreigd. Assen.
KLOOS JR., A. W., 1933. De Nederlandse vormen van *Alchemilla vulgaris* L. Ned. Kruidk. Arch. 43, p. 120-146.
LID, J., 1963. Norsk og Svensk Flora. Oslo.
TUTIN, T. G. & al., 1968. Flora Europaea 2. Cambridge.
WESTHOFF, V. & H. J. DEN HELD, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen.

Summary

Up to 1972 *Alchemilla subcrenata* Buser was regarded as doubtfully indigenous in the Netherlands. In this year, however, the occurrence of the species was recorded with certainty from the northern part of this country, viz. from a meadow along the brooklet Rolderdiep belonging to the area of glacial river beds Drentsche A.

The most striking morphological characteristics of *A. subcrenata* are described, a number of details are given with regard to the habitat of the new locality and the distribution of this northern species is briefly discussed.